

Föstudaginn 17. október 1997.

Nr. 302/1997.

**Ákærvaldið**(Bragi Steinarsson vararíkissaksóknari)  
gegn**Connie Jean Hanes og  
Donald Hanes**

(Ragnar Tómas Árnason hdl.)

Kærumál. Framsal sakamanna. Stjórnarskrá. Mannréttindasáttmáli Evrópu. Meðalhófsregla. Sératkvæði.

**Dómur Hæstaréttar.**

Mál þetta dæma hæstaréttardómararnir Haraldur Henrysson, Gunnlaugur Claessen, Hjörtur Torfason, Hrafn Bragason og Pétur Kr. Hafstein.

Sóknaraðili skaut málinu til Hæstaréttar með kæru 9. júlí 1997, sem barst réttinum ásamt kærumálgögnum 11. sama mánaðar. Kærður er úrskurður Héraðsdóms Reykjavíkur 7. júlí 1997, þar sem komist var að þeirri niðurstöðu, að ekki væri fullnægt lagaskilyrðum, til að framselja mætti varnaraðila til Bandaríkjanna. Kæruheimild er í 142. gr. laga nr. 19/1991 um meðferð opinberra mála, sbr. 24. gr. laga nr. 13/1984 um framsal sakamanna og aðra aðstoð í sakamálum. Krefst sóknaraðili þess, að hinum kærða úrskurði verði hrundið og að dæmt verði, að skilyrðum laga sé fullnægt til að verða við beiðni bandarískra stjórnvalda um, að varnaraðilar verði framseld til Bandaríkjanna.

Varnaraðilar krefjast staðfestingar hins kærða úrskurðar og málsvarnarlauna fyrir Hæstarétti úr ríkissjóði.

Nokkur ný skjöl hafa verið lögð fyrir Hæstarétt.

**I.**

Svo sem greinir í úrskurði héraðsdóms, fóru bandarísk stjórnvöld þess á leit með bréfi 4. mars 1997 til utanríkisráðuneytis, að varnaraðilar yrðu framseld til Bandaríkjanna vegna refsímáls, sem þar hefur verið höfðað gegn þeim. Erindið var afhent dómsmálaráðuneyti, sem sendi það áfram til ríkissaksóknara með bréfi 14. mars sl. Í bréfinu var tekið fram, að beiðnin væri send ríkissaksóknara til

þóknanlegrar meðferðar. Hann sendi það til Rannsóknarlögreglu ríkisins 18. sama mánaðar með beiðni um rannsókn. Var um það vísað til 2. mgr. 13. gr. laga nr. 13/1984. Var auk þess sérstaklega tekið fram, að rétt væri að gera kröfu í upphafi rannsóknar um farbann yfir varnaraðilum, þar til úrslit málsins yrðu ráðin. Með ákvörðun Héraðsdóms Reykjavíkur 23. apríl 1997 var þeirri kröfu hafnað.

Varnaraðilar gáfu skýrslu hjá Rannsóknarlögreglu ríkisins 1. apríl 1997 vegna málsins. Í bókun þeirra við skýrslutökuna ítrekuðu þau þá afstöðu sína, sem þau höfðu áður lýst, að þau væru reiðubúin að fara sjálfviljug og á eigin kostnað frá Íslandi til Bandaríkjanna og gefa sig þar fram við þann dómstól í ríkinu Arizona, sem á að dæma í máli því, sem liggur að baki framsalsbeiðninni. Það skilyrði var hins vegar sett, að niður yrði felld alþjóðleg handtökuskipun, sem bandarísk stjórnvöld höfðu gefið út, svo að þeim yrði gert kleift að ferðast frjálts til ákvörðunarstaðar þeirra í Arizona. Að öðrum kosti yrðu þau handtekin þegar við komu sína til Bandaríkjanna og flutt í járnum til ákvörðunarstaðar eftir reglum, sem giltu um fangaflutninga innan Bandaríkjanna. Meðferð manna, sem sættu slíkum flutningum, fæli í sér margs kyns óþægindi og lítillækkun, sem væri ónaðsynleg og þau vildu komast hjá. Sögðu þau jafnframt, að þau væru reiðubúin að samþykkja hvers kyns eftirlit eða fylgd á ferð þeirra frá Íslandi til viðkomandi dómstóls í áðurnefndu ríki til að hindra flóttu þeirra. Þá kváðust þau óska eftir því, að íslensk stjórnvöld beittu sér fyrir slíkri lausn. Í bókuninni var tekið fram, að meðan ekki hefði verið orðið við þessari kröfu, væri beiðni um framsal mótmælt. Var því lýst í greinargerð til héraðsdóms 22. apríl 1997, að þau hefðu mótmælt framsali eingöngu vegna þess, að ekki hefði verið orðið við þessari kröfu.

Meðal málsgagna eru bréf bandaríksks lögmanns varnaraðila til þess saksóknara í Arizona, sem sækir mál á hendur þeim þar. Eru þau frá 12. og 28. mars 1997 og hafa að geyma tilmæli um för varnaraðila frá Íslandi til Arizona með þeim hætti, sem áður getur. Þar kemur einnig fram, að lögmaðurinn hafi lagt sama erindi fyrir fulltrúa alríkisstjórnar Bandaríkjanna, sem hafi tekið vel í að veita samþykki sitt, enda komi jafnframt til samþykki ákærvalds í Arizona. Í síðara bréfinu er óskað eftir svari fljótlega, svo að varnaraðilar geti gert nauðsynlegar ráðstafanir vegna ferðarinnar. Af

gögnum málsins verður ráðið, að hvorki þessum bréfum bandaríska lögmannsins né munnlegum málaleitunum hans hafi verið svarað.

Eftir uppkvaðningu hins kærða úrskurðar 7. júlí 1997 hefur bandaríski lögmaðurinn enn skrifað saksóknara í Arizona bréf 6. ágúst 1997. Þar kemur fram, að varnaraðilar séu sem áður reiðubúin að gefa sig fram af frjálsum og fúsum vilja í Arizona. Hins vegar setji þau nú þrjú skilyrði, sem áður verði að uppfylla, í fyrsta lagi, að allar handtökuskipanir verði felldar niður, í annan stað skuli samið um hæfilega tryggingu, sem setja skuli, er þau komi fyrst fyrir dóm, svo að þau megi ganga laus, meðan ekki hafi verið dæmt í máli þeirra, í þriðja lagi, að saksóknari samþykki, að varnaraðilar þurfi ekki að afplána refsingu í Maricopa-sýslu í Arizona, fari svo, að þau verði sakfelld af ákæru. Þetta síðastnefnda skilyrði sé sett í ljósi hins kærða úrskurðar, þar sem komist sé að þeirri niðurstöðu, að meðferð fanga í fangelsum í þessari sýslu sé ómannúðleg. Í lok bréfsins er tekið fram, að því fyrr sem takist að ná samkomulagi um skilyrði varnaraðila, því fyrr geti þau lagt upp í ferð sína.

Svar barst frá saksóknara, dags. 2. september 1997. Segir þar, að á þessari stundu sé ekki unnt að ganga að skilyrðum varnaraðila, án þess að það sé skýrt frekar.

## II.

Skipaður verjandi varnaraðila kynnti dómsmálaráðuneytinu áðurnefnda bókun skjólstaðinga sinna hjá Rannsóknarlögreglu ríkisins sama dag og hún var gerð og sendiráði Bandaríkjanna á Íslandi degi síðar. Í málsvörn varnaraðila kemur fram, að það hafi verið gert í þeirri von, að þessir aðilar myndu beita sér fyrir því, að fundin yrði viðunandi lausn á málinu. Engin svör hafi borist, en fulltrúi ráðuneytisins hafi þó tjáð sig um bókunina í fjölmiðlum. Verjandinn hafi því með bréfi 21. apríl 1997 ítrekað það erindi, sem bókunin fjallaði um. Með bréfi til verjandans degi síðar lýsti ráðuneytið yfir því, að það hefði hvorki beint því til bandarískra yfirvalda að falla frá framsalsbeiðninni í því skyni að finna aðra lausn á málinu né öðrum tilmælum, enda væri málið til meðferðar fyrir Héraðsdómi Reykjavíkur. Af þessu tilefni skrifaði verjandi ráðuneytinu enn bréf 23. apríl sl. og benti á, að varnaraðilar óskuðu sérstaklega eftir því, að ráðuneytið beitti sér fyrir lausn með þessum hætti, með-

an málið væri rekið fyrir dómi. Í svarbréfi ráðuneytisins 9. maí 1997 var tekið fram, að ráðuneytið teldi það ekki hlutverk sitt að hafa meðalgöngu í viðræðum varnaraðila við bandarísk stjórnvöld. Teldu dómstólar hins vegar lagaskilyrði vera fyrir framsali, myndi ráðuneytið leggja mat á röksemdir varnaraðila um, að þeirra muni bíða vanvirðandi meðferð við flutning sem fanga til ákvörðunarstaðar innan Bandaríkjanna.

Varnaraðilar segja engin viðbrögð hafa borist frá sendiráði Bandaríkjanna á Íslandi vegna bókunarinnar.

### III.

Í greinargerð til héraðsdóms 13. maí 1997 segjast varnaraðilar hafa af framangreindum ástæðum neyðst til að halda því til streitu að bera beiðni Bandaríkjanna um framsal undir dómstóla, þótt þau hafi margoft boðist til að gefa sig sjálfviljug fram við þann dómstól vestanhafs, sem á að dæma í máli þeirra. Er jafnframt tekið fram, að þau fallist á, að eðlilegt sé, að þau svari til saka fyrir gerðir sínar í Bandaríkjunum. Vonist þau til, að dómstólar þar líti háttsemi þeirra sanngjörnum augum og hafi hliðsjón af fjölmörgum mildandi ástæðum. Reisi þau málsvörn sína á, að íslenskir dómstólar eigi ekki að dæma, að um skilyrði framsals sé að ræða, fyrr en fullreynt sé, að stjórnvöldum hér á landi sé ókleift að verða við eðlilegum kröfum, sem miði að lausn málsins með öðrum og vægari úrræðum. Hafi sóknaraðili ekki sýnt fram á, að slík úrræði séu ótæk, ef íslensk stjórnvöld beiti sér fyrir þeim í þágu varnaraðila. Kæmi á daginn, að ekki væri unnt að leysa málið með þeim hætti í samræmi við kröfur varnaraðila, yrðu dómstólar í því ljósi að dæma um, hvort skilyrði væru fyrir framsali, meðal annars með tilliti til mannúðarástæðna.

Varnaraðilar vísa jafnframt til þess, að þau hafi ríka hagsmuni af því að fá færi á að gefa sig fram án tafar við dómara í Arizona, sem tæki ákvörðun um, hvort þau fengju að vera laus gegn tryggingu, meðan á meðferð málsins stæði. Ef þau kæmu hins vegar fyrir dómstólinn sem framsalsfangar, drægi það mjög verulega úr líkum fyrir því, að þau fengju að vera laus gegn hæfilegri tryggingu, uns dómur lægi fyrir. Fram til þess, að ákvörðun yrði tekin um tryggingu, yrðu þau því að vera í fangelsi. Hið sama ætti við, yrði tekin ákvörðun um svo háa tryggingu, að hún yrði þeim fjárhagslega ofviða. Sú

fangelsisvist yrði í Maricopa-sýslu, þar sem fangar sættu ómannúðlegri og vanvirðandi meðferð.

Þá vísa varnaraðilar einnig til þess, að þyrftu þau að vera í fangelsi, meðan réttað er í málinu, myndi það óhjákvæmilega leiða til þess, að þau hefðu lakari aðstöðu til að verja sig fyrir dómi. Þeim sé hins vegar sérstaklega mikilvægt að geta skipulagt og haldið uppi fullnægjandi vörn í refsímalínu. Mál þeirra hafi vakið mikla athygli í sýslunni fyrir einhliða og ranga umfjöllun fjölmiðla, og eigi það einkum við um sjónvarpsþáttinn *Unsolved Mysteries*, þar sem málinu hafi verið gerð ýtarleg skil. Hugarfar dómstólsins og almennings væri mótað af þeirri umfjöllun, sem málið hefði nú þegar fengið. Væri viðbúið, að ákærvald í sýslunni myndi ýta undir þá röngu ímynd, sem þannig hefði verið dregin upp af þeim, og miðað við allar aðstæður mætti búast við, að það tækist, yrðu þau leidd fyrir dómstólinn sem framsalsfangar. Markmið ákærvaldsins með slíkri meðferð yrði að draga upp þá mynd af varnaraðilum, að þau væru harðsvíraðir afbrotamenn. Þannig ætti að sannfæra dómara og almenning, sem eigi fulltrúa sína í kviðdómi, eða að minnsta kosti móta hugarfar þeirra um, að atvik séu eins og þeim hafi verið lýst í nefndum sjónvarpsþætti. Þetta drægi verulega úr líkum fyrir, að þau fengju að vera frjáls gegn hæfilegri tryggingu, meðan á réttarhöldum stæði. Frelsi og aðstaða til að halda uppi fullnægjandi vörn gefi þeim hins vegar von um að verða ekki dæmd til vistar í fangelsi í sýslunni, þar sem aðstæður fanga væru svo bágar sem skýrslur mannréttindasamtaka og önnur sönnunargögn bæru vitni um.

Í greinargerð sóknaraðila til Hæstaréttar er tekið fram, að ekkert liggi fyrir um, að hætta sé á, að varnaraðilar muni ekki fá réttláta málsmeðferð fyrir óháðum og óhlutdrægum dómstóli vestanhafs. Sé ekki sýnt fram á, að málið hafi mótað afstöðu lögreglu og ákærvalds, þótt það hafi fengið umfjöllun í fjölmiðlum. Því síður eigi það við um dómstóla. Engu máli skipti heldur, hvort varnaraðilar verði í haldi fram að réttarhöldum í máli þeirra eða ekki. Þá hafi ekki verið sýnt fram á hlutdræga eða ómálefnalega afstöðu lögreglustjórans í Maricopa-sýslu til varnaraðila.

## IV.

Stjórnsýslulög nr. 37/1993 hafa í 12. gr. að geyma þá efnisreglu, sem samkvæmt fyrirsögn greinarinnar kallast meðalhófsreglan. Samkvæmt henni skal stjórnvald því aðeins taka íþyngjandi ákvörðun, þegar lögmætu markmiði, sem að er stefnt, verður ekki náð með öðru og vægara móti. Skal þess þá gætt, að ekki sé farið strangar í sakir en nauðsyn ber til.

Regla þessi er reist á því meginsjónarmiði, að stjórnvald skuli ekki einungis líta til þess markmiðs, sem starf þess miðar að, heldur beri því einnig að taka tillit til hagsmuna og réttinda þeirra, sem at-hafnir og valdbeiting stjórnsvaldsins beinist að. Samkvæmt 2. mgr. 1. gr. sömu laga gildir meðalhófsreglan, þegar stjórnvöld taka ákvarðanir um rétt eða skyldu manna. Hafi stjórnvald val um leiðir til að ná því markmiði, sem að er stefnt með töku ákvörðunar, ber því að velja það úrræði, sem vægast er og að gagni getur komið. Því þungbærari sem sú skerðing er, sem leiðir af ákvörðun stjórnsvalds, því strangari kröfur verða gerðar um sönnun á nauðsyn hennar. Á það sérstaklega við um þá hagsmuni manna, sem lúta að frelsi þeirra og friðhelgi og njóta verndar í stjórnskránni og alþjóðlegum mann-réttindasáttmálum, sem Ísland er aðili að. Á meðalhófsreglan ótví-rætt við um þau störf íslenskra stjórnsvalda, sem miða að því að verða við framsalsbeiðni frá öðru ríki.

Dómsmálaráðuneytið brást við fram kominni beiðni um framsal með því að senda hana ríkissaksóknara „til þóknanlegrar meðferð-ar“. Þau viðbrögð sem og kröfugerð sóknaraðila í máli þessu verða ekki skýrð með öðrum hætti en að stjórnvöld telji lagaskilyrði vera til framsals, þannig, að þau hafi frjálsar hendur um að verða við beiðninni, hvort sem þau setji einhver skilyrði eða ekki, er þar að kemur.

Varnaraðilar hafa frá upphafi þessa máls lýst sig reiðubúin að fara til ættlands síns og standa þar ábyrg gerða sinna. Þau hafa jafn-framt lýst árangurslausum tilraunum sínum til að ná samkomulagi við stjórnvöld í Bandaríkjunum um eðlilega og mannúðlega með-ferð þeirra við heimkomuna. Afstaða þeirra til framsalsbeiðninnar gaf íslenskum stjórnvöldum skýrt til kynna, að unnt væri að ná fram því markmiði að fá varnaraðila leidd fyrir dóm í Bandaríkjunum, án þess að þau þyrftu að þola þau óþægindi af handtöku, sem áður

er lýst og hefði óhjákvæmilega leitt af skilyrðislausu framsali. Bar íslenskum stjórnvöldum við þessar aðstæður og í ljósi ríkra hagsmuna varnaraðila í málinu að ganga til móts við réttmæt sjónarmið þeirra. Það gátu þau gert með því annaðhvort að beita sér fyrir samkomulagi varnaraðila við bandarísk stjórnvöld eða gefa fyrirheit um skilyrði fyrir framsali, þar sem þess yrði gætt, að varnaraðilar ættu þess kost að koma fyrir dóm og verja sig þar án undangenginnar handtöku. Með hvorri leið, sem valin hefði verið, hefði verið unnt að ná því meginmarkmiði framsals, að varnaraðilar sættu réttlátri málsmeðferð vegna þeirra saka, sem á þau eru bornar, fyrir óháðum og óhlutdrægum dómstóli í samræmi við kröfur 70. gr. stjórnarskrár lýðveldisins Íslands nr. 33/1944, sbr. stjórnskipunarlög nr. 97/1995, og 5. gr. og 6. gr. mannréttindasáttmála Evrópu, sbr. lög nr. 62/1994. Með því að halda að sér höndum þrátt fyrir skilmerkilegt ákall varnaraðila brugðust íslensk stjórnvöld þeirri skyldu sinni að gæta sjónarmiða um meðalhóf í meðferð valdheimilda sinna. Eru að svo búnu ekki lagaskilyrði til að verða við beiðni um framsal varnaraðila til Bandaríkjanna.

Samkvæmt öllu framanröktu verður hinn kærði úrskurður staðfestur. Með vísan til 2. mgr. 16. gr. laga nr. 13/1984 verða verjanda varnaraðila ákveðin málsvarnarlaun fyrir Hæstarétti úr ríkissjóði, svo sem í dómsorði greinir.

#### D ó m s o r ð:

Hinn kærði úrskurður er staðfestur.

Málsvarnarlaun skipaðs verjanda varnaraðila, Ragnars Tómasar Árnasonar héraðsdómslögmanns, vegna meðferðar málsins fyrir Hæstarétti, 150.000 krónur, greiðist úr ríkissjóði.

#### S é r a t k v æ ð i Hjartar Torfasonar

Lög nr. 13/1984 um framsal sakamanna og aðra aðstoð í sakamálum, sem við eiga um mál þetta, ber að skýra og framkvæma í ljósi þeirrar meginreglu stjórnarskrárinnar, að enginn verði sviptur frelsi, án þess að dómstóll kveði á um lögmæti þeirrar ráðstöfunar, ásamt þeirri meginreglu réttarfars hér á landi, að dómstólar verði

ekki krafðir álits um reglur laga eða réttindi manna og skyldur nema til úrlausnar á raunverulegum ágreiningi vegna hagsmuna, sem raunverulega eru í húfi. Þau ákvæði 1. mgr. 14. gr. laganna, að leita megi úrskurðar Héraðsdóms Reykjavíkur um það, hvort skilyrði séu til framsals, verða þannig ekki skilin svo, að átt sé við úrskurð um tilvist lagaheimildar fyrir framsalinu og almenn skilyrði þess, heldur verður að líta svo á, að þessi dómstóll og aðrir dómstólar eftir atvikum eigi lögsögu um framsalið á öllum stigum þess, er taki til allra skilyrða, sem til álita geti komið.

Það hlýtur jafnan að teljast til frumskilyrða að þvinguðu framsali manns í tilefni framsalsbeiðni frá öðru ríki, að á því sé raunveruleg nauðsyn. Í þessu tilviki hafa varnaraðilar lýst yfir því, að þau séu reiðubúin að fara sjálfviljug til Bandaríkjanna, en að vísu með nokkrum skilyrðum. Þau skilyrði, sem nefnd hafa verið, eru tengd málefnalegum ástæðum, og ekki liggur í augum uppi, að þau séu öll óviðráðanleg. Öllu heldur verður að telja líkur til þess, að unnt ætti að vera að verða við þeim að einhverju leyti. Jafnframt hefur ekki á það reynt, hvort varnaraðilar telji þau með öllu ófrávíkjanleg. Sóknaraðili hefur þannig ekki sýnt fram á nauðsyn þess, eins og málið liggur nú fyrir, að þvingað framsal nái fram að ganga. Samkvæmt því getur úrskurður í málinu ekki orðið á þann veg, að skilyrði laga séu til að verða við beiðninni um framsal varnaraðila. Með þessum athugasemdum er ég samþykkur atkvæði meiri hluta dómenda.

### **S é r a t k v æ ð i** **Hrafns Bragasonar**

Í úrskurði héraðsdóms og atkvæði meiri hluta dómenda eru rakin tildrög máls þessa. Kemur þar fram, að einkenni þess eru umfram allt átök innan fjölskyldu varnaraðila. Álitamál er, hvað var dótturdóttur varnaraðila fyrir bestu. Er ekki annað fram komið en að vel hafi um hana farið hjá þeim. Þá komu framsalsyfirvöld í veg fyrir, að varnaraðilar fengju notið þeirra sjálfsgöðu mannréttinda sinna að bera það undir Hæstarétt, hvort afhenda ætti barnið. Enn fremur hafa varnaraðilar fyrir öðru barni að sjá, en til þess verður að taka tillit. Loks hafa varnaraðilar boðist til þess með ákveðnum skilyrð-

um að fara sjálfviljug til Bandaríkjanna og gefa sig þar fram við dómara. Af hálfu hérlendra framsalsyfirvalda hefur engin afstaða verið tekin til þessa síðast talda atriðis.

Krafa sóknaraðila er sú, að „dæmt verði, að skilyrði laga fyrir framsali varnaraðila séu fyrir hendi, sbr. 14. gr. laga nr. 13/1984 um framsal sakamanna og aðra aðstoð í sakamálum“. Samkvæmt tilvitnaðri 14. gr., 3. mgr., skal um framkvæmd rannsóknar og annað, sem framsalsbeiðni varðar, beita reglum um meðferð opinberra mála, eftir því sem við á. Þetta verður ekki skilið öðruvísi en svo, að meðferð málsins lúti reglum laga nr. 19/1991 um meðferð opinberra mála. Af því leiðir, að skýrar yfirlýsingar verða að liggja fyrir varðandi ætlun yfirvalda um að framselja varnaraðila og með hvaða skilyrðum.

Samkvæmt 45. gr. laga nr. 19/1991 ber ákærvaldinu að sanna, að skilyrði séu til framsals lögum samkvæmt. Varnaraðili hefur leitt líkur að því, að meðferð á framsalsföngum við flutning til og eftir að komið er á ákvörðunarstað í Maricopa-sýslu fram til dómsmeðferðar brjóti gegn ákvæðum 68. gr. stjórnarskrár Íslands og 3. gr. Evrópuráðssamningsins um verndun mannréttinda og mannfrelsis, sbr. og 7. gr. alþjóðasamnings um borgaraleg og stjórnmálaleg réttindi um, að enginn skuli sæta ómannúðlegri eða vanvirðandi meðferð. Til sönnunar þessu hefur verið lagt fram bréf mannréttindadeildar bandaríska dómsmálaráðuneytisins 25. mars 1996 og gögn frá virtum alþjóðasamtökum. Hér skiptir því ekki máli, að almennt má ætla, að meðferð sakamála í Bandaríkjunum fullnægi ákvæðum mannréttindasáttmála um meðferð þessara mála. Samkvæmt 7. gr. laga nr. 13/1984 má synja um framsal af mannúðarástæðum. Afstaða sóknaraðila til þessa álitaefnis, svo sem hún er rakin í úrskurði héraðsdóms og atkvæði meiri hluta dómenda, er órökstudd, og hefur hann ekkert fært fram til að hnekkja þessari málsástæðu varnaraðila.

Allt það, sem að framan er rakið, hlýtur að koma til skoðunar, þegar fjallað er um skilyrði til framsals. Sóknaraðili verður þannig ekki talinn hafa sýnt fram á, að skilyrðum laga nr. 13/1984 sé fullnægt um framsal varnaraðila. Með þessum röksemdum er ég samþykkur niðurstöðu meiri hluta dómenda.

### Úrskurður Héraðsdóms Reykjavíkur 7. júlí 1997.

Ár 1997, mánudaginn 7. júlí, er á dómþingi Héraðsdóms Reykjavíkur, sem haldið er í Dómhúsinu við Lækjartorg af Ingibjörgu Benediktsdóttur héraðsdómara, kveðinn upp úrskurður í málinu nr. Ö-3/1997: Krafa Connie Jean Hanes og Donalds Hanes um úrskurð um, hvort skilyrði laga séu til framsals þeirra.

Úrskurður var kveðinn upp í málinu í Héraðsdómi Reykjavíkur 3. júní sl. Varnaraðilar kærðu úrskurðinn til Hæstaréttar Íslands, sem ómerkti hann með dómi 23. júní sl. um annað en málsvarnarlaun verjanda varnaraðila. Var málið því tekið til úrskurðar að nýju 1. þessa mánaðar, er málsaðilar höfðu tjáð sig um það.

Nokkur ný gögn voru lögð fyrir dóminn við meðferð þess nú.

#### I.

Með bréfi bandaríska sendiráðsins á Íslandi 4. mars. sl. til utanríkisráðuneytis Íslands var þess óskað, að varnaraðilar, Connie Jean Hanes, fædd í Missouri, Bandaríkjunum, 16. nóvember 1945, og Donald Hanes, fæddur í Melrose Park, Illinois, Bandaríkjunum, 22. maí 1950, nú búsett að Borgarholtsbraut 72, Kópavogi, verði framseld til Bandaríkjanna vegna refsímals, sem höfðað hefur verið á hendur þeim í Maricopa-sýslu, Arizona-ríki, Bandaríkjunum, vegna ætlaðs refsiverðs brots þeirra vegna flutnings þeirra á barninu Zenith Elaine Helton, fæddri 20. október 1992, frá Bandaríkjunum til Íslands í lok október 1995.

Tvær framsalsbeiðnir bárust frá bandarískum stjórnvöldum um framsal hvors varnaraðila um sig. Í beiðnunum kemur fram, að þær eru byggðar á samningi um framsal sakamanna til Bandaríkjanna og Danmerkur frá 6. janúar 1902 og viðbótarsamningi um sama efni milli sömu aðila frá 6. nóvember 1905.

Alríkislögreglan í Phoenix, Arizona, fór fram á það í símskeyti 17. janúar sl. til Interpol á Íslandi, að lögregluþingvöld á Íslandi hlutuðust til um handtöku varnaraðila vegna ætlaðra brota þeirra, sem síðar verður lýst.

Með úrskurði Héraðsdóms Reykjaness 20. janúar sl. var Rannsóknarlögreglu ríkisins heimilað að taka barnið úr umsjá varnaraðila, og var því komið fyrir til bráðabirgða hjá barnaverndaryfirvöldum í Kópavogi. Sá úrskurður var kærður til Hæstaréttar Íslands. Daginn eftir var þeim með úrskurði héraðsdóms meinuð för úr tilteknum umdæmum hér á landi fram til 5. febrúar sl. Sá úrskurður var ekki framlengdur. Tveimur dögum síðar var barnið afhent samkvæmt ákvörðun dómsmálaráðuneytis starfsliði bandaríska sendiráðsins í Reykjavík, og fór móðir þess af landinu með barnið í

kjölfar þess. Þá hafði Hæstiréttur ekki tekið afstöðu til kæru framangreinds úrskurðar.

Meðfylgjandi framangreindu bréfi bandaríska sendiráðsins á Íslandi 4. mars sl. fylgdu beiðnir ríkisstjórans í Arizona-ríki í Bandaríkjunum 24. janúar sl. og fulltrúa saksóknara Maricopa-sýslu sama dag um, að varnaraðilar yrðu framseldir. Gögn þessi eru staðfest með innsigli og undirskrift utanríkisráðherra Bandaríkjanna, Madeleine K. Albright. Ríkissaksóknara barst málið með bréfi dómsmálaráðuneytis 14. mars sl., og sendi hann það Rannsóknarlögreglu ríkisins og fór þess meðal annars á leit, að fram færi nauðsynleg rannsókn samkvæmt 2. mgr. 13. gr., sbr. 1. mgr. 14. gr. laga nr. 13/1984 um framsal sakamanna og aðra aðstoð í sakamálum. Var varnaraðilum kynnt framsalskraftan hjá rannsóknarlögreglu 26. mars sl. Bandarísk stjórnvöld hafa afturkallað vegabréf varnaraðila.

Í skýrslum varnaraðila hjá rannsóknarlögreglu 1. apríl sl. kröfðust þau úrskurðar Héraðsdóms Reykjavíkur um það, hvort lagaskilyrði væru um framsal þeirra. Í þeim skýrslum ítrekuðu þau jafnframt fyrri afstöðu sína, sem þau höfðu gefið íslenskum stjórnvöldum, um það, að þau væru reiðubúin að fara sjálfviljug og á eigin kostnað frá Íslandi til Bandaríkjanna og gefa sig þar fram við þann dómstól í Arizona, sem dæma á í máli þeirra. Ríkissaksóknari sendi dóminum málið með bréfi 9. apríl sl. og krafðist þess jafnframt, að dómurinn úrskurðaði, að varnaraðilum yrði bannað á tilteknu tímabili að fara úr lögsagnarumdæmi lögreglustjórans í Reykjavík, sýslumannsins í Kópavogi og sýslumannsins í Hafnarfirði, uns úr því yrði skorið, hvort framsal skyldi fram fara, og uns það yrði framkvæmt, yrði það heimilað. Dómarinn fékk málið til meðferðar 16. apríl sl., og var málið þingfest 22. sama mánaðar. Með ákvörðun dómsins 23. apríl sl. var kröfu um bann við för þeirra úr framangreindum lögsagnarumdæmum hafnað, enda höfðu þau þá ekki sætt farbanni frá 5. febrúar sl.

Af gögnum málsins er ljóst, að Kelly Helton, móður telpunnar Zenith Elaine Helton, var með úrskurði Superior Court í Utah 24. janúar 1995 veitt óskoruð forsjá telpunnar, og jafnframt var hafnað beiðni varnaraðila um ættleiðingu barnsins. Kröfu varnaraðila um, að réttaráhrifum dómsins yrði frestað, var hafnað með úrskurði 17. mars sama ár. Fluttust varnaraðilar þá til Arizona. Varnaraðilar, sem áður höfðu haft forsjá barnsins og annast það að verulegu leyti frá fæðingu þess, fengu umgengnisrétt við barnið samkvæmt úrskurði dómara í níu klukkustundir á viku. Er fram komið af hálfu varnaraðila, að þar sem þau fengu svo lítinn umgengnisrétt við barnið og sáu fram á margra ára áfrýjunarmedferð málsins og álitu, að barnið væri ekki í góðum höndum, hafi þau gripið til þess örþrifaráðs að fara með barn-

ið úr landi um miðjan október 1995 og hingað til lands 30. sama mánaðar. Hér hafa þau dvalist upp frá því.

Gefin var út alþjóðleg handtökuskipun í nóvember sl. á hendur varnar- aðilum í Maricopa-sýslu, Arizona, vegna ætlaðra brota gegn lögum Arizona-ríkis, þar sem þeim hefur verið gefið að sök brotið „custodial interference“, sem flokkað er undir svokallað „class 3 felony“, og enn fremur var gefin út á hendur þeim alþjóðleg handtökuskipun 18. desember 1995 vegna ólöglegs flóttta til að komast undan málsókn. Þá voru gefnar út handtökuskipanir á hendur þeim 14. janúar sl. af dómstóli þeim í Arizona, sem fer með mál þeirra. Handtökuskipanir þessar fylgdu gögnum bandarískra stjórnvalda til íslenskra yfirvalda, en af þeim má meðal annars sjá, að málið er komið fyrir dómstól í Maricopa-sýslu í Arizona, þar sem gefin var út ákæra á hendur þeim 14. janúar sl. fyrir framangreint brot, „custodial interference“. Eru þau sökuð um brot gegn greinum 13-1302, 13-701, 13-702 og 13-801 á Arizona Revised Statutes með því að hafa vitað eða haft ástæðu til að vita, að þau hafi engan lagalegan rétt haft til að taka eða halda frá löglegri forsjá barninu Zenith Helton, barni, sem er undir átján ára aldri, sem yfirvöld hafa falið í forsjá Kelly Helton. Gögn, er þetta varða, fylgja málinu svo og framangreind ákvæði laga.

## II.

Varnaraðilar krefjast þess, að úrskurðað verði, að ekki séu skilyrði laga til að verða við beiðni bandarískra stjórnvalda um, að þau verði framseld til Bandaríkjanna Norður-Ameríku, sbr. 14. gr. laga nr. 13/1984 um framsal sakamanna og aðra aðstoð í sakamálum. Eftir ákvæði þessu getur sá, sem óskast framseldur, krafist úrskurðar héraðsdóms í Reykjavík um, hvort skilyrði laga séu fyrir framsali. Þá er þess krafist, að skipuðum verjanda þeirra verði greidd hæfileg málsvarnarlaun úr ríkissjóði.

Sóknaraðili mótmælir öllum kröfum varnaraðila og krefst þess, að talin séu vera skilyrði laga til framsals þeirra.

Aðilar málsins voru sammála um, að fjallað yrði um framsalsbeiðnir á hendur varnaraðilum í einu lagi.

Af hálfu varnaraðila er því haldið fram, að skilyrði séu ekki til framsals varnaraðila, þar sem beiðnir bandarískra yfirvalda um framsal séu ekki studdar lögum nr. 13/1984, heldur samningi um framsal sakamanna til Bandaríkjanna og Danmerkur frá 6. janúar 1902 og viðbótarsamningi um sama efni milli sömu aðila frá 6. nóvember 1905. Ekki beri að ganga lengra en hver beiðni nái. Ákvæði, sem vísað sé til í beiðnunum, eigi ekki heldur við, þar sem brot varnaraðila, sem þau eru ákærð fyrir, falli ekki undir þau brot, sem samningurinn taki til.

Þá mótmæla varnaraðilar því, að um sé að ræða skilyrði laga um framsal, þar sem mannúðarástæður mæli gegn framsali, að minnsta kosti að svo stöddu, þar til fullreynt sé, að önnur og vægari úrræði komi ekki til greina. Er í þessu sambandi vísað til 7. gr. laga nr. 13/1984, almennra reglna refsiréttar, opinbers réttarfars og stjórnsýsluréttar um meðalhóf og til þeirra lagaraka, sem tiltekin verða hér á eftir. Bent er á, að varnaraðilar hafi lýst sig reiðubúin að fara sjálfviljug og á eigin kostnað frá Íslandi til Bandaríkjanna og gefa sig þar fram við þann dómstól í ríkinu Arizona, sem eigi að dæma í því máli, sem er grundvöllur fram kominna framsalsbeiðna. Í því sambandi hafi þau þó sett fram ákveðnar kröfur, sem miði að því að gera ferðina og meðferðina sem mannúðlegasta fyrir þau, án þess þó að það þurfi að koma niður á öryggiskröfum. Telja þau þessar kröfur eðlilegar miðað við þá hegðun, sem þau hafi sýnt af sér í Bandaríkjunum og á Íslandi og miðað við aðstæður þeirra að öðru leyti. Varnaraðilar og sonur þeirra hafi dvalist á Íslandi í átján mánuði og telji sig eiga rétt á vernd íslenska ríkisins. Vísa varnaraðilar í því efni til 71. gr. stjórnarskrárinnar og 8. gr. samnings um verndun mannréttinda og mannfrelsis í fylgiskjali með lögum um mannréttindasáttmála Evrópu nr. 62/1994.

Þá halda varnaraðilar því fram, að hin ómannúðlega og vanvirðandi meðferð og refsing, sem þau myndu verða fyrir, yrðu þau framseld, leiði til þess, að ekki séu skilyrði fyrir framsali. Beri að fullreyna fyrst, hvort ekki sé unnt að finna lausn í samræmi við kröfur varnaraðila, og vísa þau í því sambandi til 68. gr. stjórnarskrárinnar og 3. gr. samnings um verndun mannréttinda og mannfrelsis í fylgiskjali með lögum um mannréttindasáttmála Evrópu nr. 62/1994. Í því sambandi sé nægilegt, að raunveruleg hætta sé á slíkri meðferð og refsingu, til að skilyrði framsals komi ekki til greina.

Varnaraðilar benda á, að með því að þau hafi iðulega boðist til að gefa sig fram sjálfviljug og séu reiðubúin að samþykkja hvers konar eftirlit eða fylgd, sem uppfylli fullnægjandi öryggisráðstafanir í ferð þeirra frá Íslandi til viðkomandi dómstóls í Arizona-ríki, að því tilskildu, að þau verði ekki handtekin, áður en þau gefi sig þar fram, og að farin yrði beinasta leið á sem skemmstum tíma. Með þessari kröfu séu þau annars vegar að fara fram á „self-surrender“ og hins vegar að reyna að tryggja, að ferðin frá Íslandi til dómstólsins í Arizona-ríki verði ekki ómannúðleg og vanvirðandi. Fyrir liggi, að þegar við komuna til Bandaríkjanna verði þau handtekin af alríkisstjórn ríkisins og flutt sem fangar hennar til Arizona eftir fangaflutningakerfi, sem sé í senn mjög seinvirkt og ómannúðlegt. Flutningur þeirra gæti tekið langan tíma með viðkomu þeirra í fjölmörgum gæslustöðvum í fangaflutningakerfinu, sem starfi eftir seinvirkri heildaráætlun, í ýmsum

borgum og ríkjum Bandaríkjanna. Slíkt fyrirkomulag myndi auka verulega óþægindi þeirra af málinu og vera lítillækkandi fyrir þau. Yfirvöld hérlandis og erlendis hafi ekki upplýst, hvernig haga eigi flutningi þeirra. Jafnframt virðist ljóst, að þau yrðu geymd í fjölmennum klefum og flutt í hand- og fótajárnum í vírabúrum í stórum hópum sakamanna í ýmsum ríkjum Bandaríkjanna og á milli þeirra. Bandarískur lögmaður varnaraðila hafi haft spurnir af því, að löggæsluyfirvöld í Arizona-ríki hafi í hyggju að flytja varnaraðila frá komustað þeirra í Bandaríkjunum til Arizona-ríkis, en það sé í samræmi við þær heimildir, sem þeim hafi verið veittar af Arizona-ríki samkvæmt framsalsbeiðnunum. Sömu heimildir hermi, að undirbúningur og framkvæmd þessa flutnings hefjist ekki fyrr en eftir komu þeirra og handtöku í Bandaríkjunum. Fyrirkomulag flutningsins yrði skipulagt og framkvæmt af Joseph M. Arpaio, Maricopa County Sheriff, og yrði ómannúðlegt og vanvirðandi.

Þá vísa varnaraðilar til afleitra aðstæðna og meðferðar fanga í fangelsum þeim í Maricopa-sýslu í Arizona-ríki í Bandaríkjunum, sem þau yrðu vistuð í, meðan á meðferð refsímálsins þar stæði, ef til framsals kæmi, að minnsta kosti fram að ákvörðun um lausn gegn tryggingu, og enn fremur ef til óskil-orðsbundinnar fangelsisrefsingar kæmi. Slæmt ástand í þeim hafi vakið mikla athygli innan Bandaríkjanna og utan. Vistun varnaraðila í þeim fangelsum yrði ómannúðleg og vanvirðandi. Halda þau því þess vegna fram, að skilyrði framsals komi ekki til greina, að minnsta kosti þar til fullreynt sé, að ekki sé kostur vægari úrræða, sem einnig myndu leiða til þess, að þau svörðu til saka í Arizona-ríki. Slík úrræði gætu leitt til þess, að dómari þar tæki afstöðu til þess í ljósi þess, að varnaraðilar hefðu gefið sig sjálfviljug fram án undangenginnar fangelsunar, hvort þau fengju að vera laus gegn hæfilegri tryggingu, meðan á meðferð málsins stæði. Væri þessi leið farin, gæti hæglega farið svo, að til engrar fangelsunar kæmi. Benda varnaraðilar máli sínu til stuðnings meðal annars á bréf bandaríska dómsmálaráðuneytisins 25. mars 1996 til fangelsismálayfirvalda í Maricopa-sýslu, þar sem fram komi alvarlegar athugasemdir bandaríska dómsmálaráðuneytisins við aðstæður og meðferð fanga í fangelsum í sýslunni. Tekið hafi verið fram, að óþarfa valdbeiting hafi sérstaklega verið áberandi í þeim stöðvum, þar sem nýir fangar væru teknir inn. Tekið sé fram í bréfinu, að starfsmenn fangelsisins beiti fanga valdi án réttlætingar, svo sem ef þeir sýni mótspyrnu eða tregðu. Dæmi væri um notkun byssna, sem valdi raflosti, eingöngu til að sjá áhrif þeirra. Óþarfa valdbeitingu væri einnig beitt, þegar ná ætti markmiði, sem þarfnaðist lögmætrar valdbeitingar. Dæmi væru um spörk og hnefahögg í höfuð fanga í stað þess að nota hefðbundnar leiðir til að yfirbuga þá.

Og er fangar hafi verið yfirbugaðir með því að setja þá í járn eða þar til gerða stóla, hafi starfsmenn fangelsisins iðulega beitt þá valdi. Einnig væru dæmi um notkun byssna, sem valdi raflosti á eistu fanga, sem settur hefði verið í slíkan stól, og högg og spörk í fanga, sem voru í járnum. Enn fremur væri ólögleg aðferð, svokölluð „hog-tying“, reglulega notuð til að yfirbuga fanga. Í bréfinu kæmi og fram, að bandaríska dómsmálaráðuneytið teldi, að margir þættir í fangelsiskerfinu stuðluðu að beitingu óþarfs valds, svo sem allt of mikill fjöldi fanga, sérstaklega í stöðvum, þar sem fangar væru teknir inn, og skortur á þjálfun starfsfólks og á hæfu starfsfólki. Bent væri á dæmi um fangelsi, þar sem eingöngu væru tveir starfsmenn, sem ættu að stjórna um 800 föngum. Tekið hafi verið fram í bréfinu, að ráðuneytið hefði sérstakar áhyggjur af þeim stöðvum, þar sem nýir fangar væru teknir inn, en væri stundum svo þröngt um þá vegna of mikils fjölda fanga, að fangar yrðu að standa, þar sem ekki væri pláss til að setjast. Slíkar aðstæður væru hættulegar samkvæmt refsifullnustu- og læknisfræðilegum sjónarmiðum. Hafi ráðuneytið tekið fram, að sérfræðingar þess hefðu fordæmt harðlega, að allir fangaverðir bæru byssur, sem veittu raflost, en það leiði til óþarfa valdbeitingar. Ráðuneytið hafi gagnrýnt ófullkomna skráningu atvika, þar sem valdi hafi verið beitt, og ófullkomnar rannsóknir á ætlaðri óþarfri valdbeitingu innan fangelsisins. Þá sé einnig gagnrýnt, að föngum hafi verið synjað um fullnægjandi heilbrigðisþjónustu í fangelsunum, meðal annars, að ófaglærðir fangaverðir sjái um mikilvægan hluta heilbrigðisþjónustunnar í fangelsinu, svo sem skömmtn og dreifingu lyfja, og daga eða vikur taki fyrir fanga að fá aðhlynningu heilbrigðisstarfsfólks, eftir að þeir hefðu sent beiðni þar að lútandi. Mikill skortur sé á fullnægjandi aðgangi að sérfræðingum utan fangelsisins vegna heilbrigðisvandamála. Veiting tannlæknaþjónustu vegna alvarlegra tannskemmda eða munnsjúkdóma tefjist oft um langan tíma, og oft sé föngum því neitað um viðgerðir. Alvarlegur brestur sé á greiningu alvarlegra læknisfræðilegra og sálfræðilegra vandamála. Læknisskoðun við inntöku sé ekki gerð af faglærðu fólki, heldur af fangavörðum, sem geta ekki brugðist við aðstæðum, sem upp koma. Könnun þeirra sé yfirborðskennd og ófullnægjandi og standi örfáar sekúndur. Sjúkraskrár sýni samkvæmt bréfi ráðuneytisins mikið heilsutjón, sem tafir á sjúkdómsgreiningu og meðferð hafi í för með sér. Fangelsin sjái föngum ekki fyrir fullnægjandi vernd við smitsjúkdómum, svo sem berklum. Í bréfinu sé gagnrýnt, að ekki sé nægilega kannað, hvort fangar, sem komi inn í fangelsið, séu haldnir berklum, og þar sé á það bent, að fangelsin geti ekki sinnt fullnægjandi neyðaraðhlynningu og fangar með alvarleg læknisfræðileg vandamál væru oft ekki meðhöndlaðir af læknum. Lyf væru ekki afhent

tímanlega, enda lyfjakerfi fangelsanna úrelt. Þá sé aðstoð vegna geðrænna vandamála í fangelsinu sérstaklega gagnrýnd í framangreindu bréfi. Þjónusta vegna geðrænna vandamála og aðstaða til að meðhöndla þau sé ófullnægjandi og geti leitt til alvarlegs skaða. Fangar á geðdeildum hafi ekki aðgang að almennri lækniþjónustu, sem starfsfólk geðdeildanna verði að sjá um. Fangaverðir sjái um að skipuleggja hömlur á fanga með geðvanda og sendi fanga, sem væru ekki haldnir geðsjúkdómum, á geðdeild. Neyðaraðhlynning vegna geðrænna vandamála sé ófullnægjandi. Fram komi í bréfinu, að sérfræðingur á vegum ráðuneytisins hafi farið yfir 26 sjúkraskrár fanga. Í nær öllum tilvikum hafi sérfræðingurinn fundið mikilvæga og stundum lífshættulega bresti á lækniþjónu meðferð. Hafi ráðuneytið lýst miklum áhyggjum af því, að margir fangar kunni að hafa látist vegna gallaðrar heilbrigðisþjónustu eða vegna synjunar slíkrar þjónustu. Leggja varnaraðilar áherslu á það, að framangreint ástand fangelsismála í Maricopa-sýslu, sem eigi frumkvæði að framsalsbeiðnunum og myndi fá varnaraðila framseld frá alríkisstjórn Bandaríkjanna, kæmi til framsals frá Íslandi, leiði til þess, að ekki séu lagaskilyrði til framsals varnaraðila.

Af hálfu varnaraðila er einnig vísað til fjölda blaðagreina, sem fjalla um slæman og ómannsæmandi aðbúnað í fangelsum (county-jails) Maricopa-sýslu undir stjórn Joseph M. Arpaio.

Varnaraðilar halda því einnig fram, að þau muni ekki fá réttláta opinbera rannsókn og réttláta málsmeðferð fyrir óháðum og óhlutdrægum dómstóli. Af því leiði, að ekki séu skilyrði fyrir framsali. Beri að fullreyna fyrst, hvort ekki sé unnt að finna lausn í samræmi við kröfur sínar. Benda þau í þessu sambandi meðal annars á 70. gr. stjórnarskrárinnar og 6. gr. sammings um verndun mannréttinda og mannfrelsis í fylgiskjali með lögum um mannréttindasáttmála Evrópu nr. 62/1994.

Varnaraðilar telja, að verði farið að kröfum ákærvaldsins í Maricopa-sýslu í Arizona-ríki og varnaraðilar fluttir með þeim vanvirðandi hætti, sem að framan er lýst, yrði dregin upp mynd af þeim sem harðsvíruðum afbrotamönnum. Drægi það verulega úr líkum þess, að þau fengju að vera frjáls gegn hæfilegri tryggingu, meðan á réttarhöldunum stæði, til að hafa nægilegan tíma og aðstöðu til að undirbúa vörn sína. Þá komi fram í áliti „Grand Jury“ 14. janúar 1997, að fulltrúi ákærvaldsins telji, að um engar málsbætur sé að ræða. Hvorki sé þess að vænta, að réttlát opinber rannsókn og málsmeðferð fari fram af hálfu ákærvaldsins í Maricopa-sýslu, né að varnaraðilar geti skipulagt og haldið uppi fullnægjandi vörnum í málinu, þar sem þau yrðu vistuð. Þau væru nánast eignalaus og því líklegt, að þau yrðu að njóta fátæklegrar opinberrar réttaraðstoðar í málinu. Mál þeirra

hafi fengið geysilega umfjöllun í bandaríska sjónvarpsþættinum *Unsolved Mysteries*, en þar hafi Kelly Helton komið fram. Þau hafi ráðið sér refsiréttarlögmann í Arizona-ríki til að gæta hagsmuna sinna í Bandaríkjunum vegna refsímálsins, sem þau eigi yfir höfði sér þar. Hafi lögmaðurinn haft samband við fulltrúa ákærvaldsins í Maricopa-sýslu í Arizona-ríki og farið fram á, að ákærvaldið heimilaði, að þau gæfu sig sjálfviljug fram við réttvísina. Forsenda þess sé, að alríkishandtökuskipun verði felld niður, svo að varnaraðilar geti sjálf gefið sig fram í Arizona, en verði ekki handtekin á komustað til Bandaríkjanna. Fulltrúi alríkisýfirvalda hafi lýst sig fúsan til að fella niður þessa handtökuskipun, enda yrði því ákæruatriði, sem hún grundvallast á, það er flótti undan réttvísinni, vísað frá samkvæmt bandarískri réttarframkvæmd, um leið og varnaraðilar kæmu til Arizona. Skilyrði alríkisýfirvalda væri þó, að ákærvaldið í Maricopa í Arizona féllist á þetta.

Í málatalilbúnaði hafa varnaraðilar einnig vísað til laga um fangelsi og fangavist, mannréttindayfirlýsingar Sameinuðu þjóðanna auk dómafordæma Mannréttindadómstóls Evrópu svo og alþjóðayfirlýsinga Sameinuðu þjóðanna og Evrópuráðsins.

Sóknaraðili, ákærvaldið, telur, að öll lagaskilyrði séu til framsals, bæði samkvæmt lögum nr. 13/1984 og eftir samningunum um framsal sakamanna til Bandaríkjanna og Danmerkur frá 1902 og 1905. Þá telur sóknaraðili, að varnaraðilar hafi ekki sýnt fram á, að þeir muni sæta vansæmandi eða ómannúðlegri meðferð, og ekkert liggi fyrir um það, hvort þau verði látin laus samkvæmt tryggingu eða að þau muni ekki fá réttláta opinbera meðferð fyrir óháðum og óhlutdrægum dómstóli. Þá geti dómar mannréttindadómstólsins, sem varnaraðilar vísi til, ekki átt við í máli þessu. Hefur ákærvaldið mótmælt öllum málsástæðum varnaraðila.

#### *Niðurstaða.*

Verjandi varnaraðila hefur haldið því fram meðal annars, að skilyrði séu ekki til framsals varnaraðila, þar sem beiðnir bandarískra yfirvalda um framsal væru byggðar á samningunum um framsal sakamanna til Bandaríkjanna og Danmerkur frá 1902 og 1905, en ekki lögum nr. 13/1984. Ákvæði samninganna eigi hér ekki við, þar sem brot varnaraðila falli ekki undir þau brot, sem þeir taki til. Í 1. mgr. laga nr. 13/1984 segir, að þann, sem í erlendu ríki er grunaður, ákærður eða dæmdur fyrir refsiverðan verknað, sé heimilt að framselja samkvæmt lögnum. Ekki verður fallist á þá málsástæðu varnaraðila, að þar sem beiðni bandarískra stjórnvalda sé studd framangreindum samningum, geti lagaskilyrði ekki verið til framsals þeirra, enda

er ljóst eftir 3. mgr. 25. gr. laga nr. 13/1984, að framsal og önnur aðstoð í sakamálum er heimil samkvæmt þeim lögum, þótt ekki sé það skylt samkvæmt samningi Íslands við önnur ríki. Án tillits til laganna getur framsal orðið í þeim mæli, sem Ísland hefur skyldu til samkvæmt samningum, gerðum fyrir gildistöku laganna við önnur ríki, sbr. 2. mgr. 25. gr. Kemur því hér fyrst til álita, hvort heimilt sé samkvæmt lögum nr. 13/1984 að framselja varnaraðila, áður en tekin er afstaða til þess, hvort það sé heimilt eða skylt eftir framangreindum samningum, sem birtir voru í C-deild Stjórnartíðinda með auglýsingu utanríkisráðuneytisins 1. september 1964.

Eins og að framan er rakið, hafa varnaraðilar verið ákærð fyrir brotið „custodial interference“, grein 13-1302 framangreindra laga, sem flokkað er samkvæmt því ákvæði undir svokallað „class 3 felony“. Slík brot varða eftir grein 13-702 að lágmarki tveggja og hálfis árs fangelsi, en að hámarki sjö ára fangelsi. Samkvæmt 3. gr. laga nr. 13/1984 er framsal manns því aðeins heimilt, ef verknaður eða sambærilegur verknaður getur varðað fangelsi í meira en eitt ár samkvæmt íslenskum lögum. Ljóst er, að hvorki er í almennum hegningarlögum nr. 19/1940 né annarri íslenskri refsilöggjöf ákvæði með sömu verknaðarlýsingu og ákvæði 13-1302 um „custodial interference“. Ákvæði 193. gr. almennra hegningarlaga er efnislega sambærilegt, en eftir því getur það varðað allt að 16 ára fangelsi að svipta „foreldra eða aðra rétta aðila valdi eða umsjá yfir barni, sem ósjálfráða er fyrir æsku sakir“. Ljóst er af gögnum málsins, að önnur skilyrði laganna, sem dómstólar meta, hvort um sé að ræða, standa framsali ekki í vegi. Með vísan til alls þess, sem að framan getur, þykja skilyrði laga nr. 13/1982 um framsal sakamanna og aðra aðstoð í sakamálum koma til greina um framsal varnaraðila, Connie Jean Hanes og Donalds Hanes. Verður því ekki tekin afstaða til þess, hvort skylt sé eða heimilt að framselja þau samkvæmt ofangreindum samningum.

Af bréfi mannréttindadeildar bandaríska dómismálaráðuneytisins 25. mars 1996, sem rækilega hefur verið rakið hér að framan, og öðrum gögnum, sem nú hafa verið lögð fram af hálfu varnaraðila, kemur fram, að mannréttindabrot eru látin viðgangast gagnvart föngum í fangelsum Maricopa-sýslu (Maricopa County Jails), en í þeim eru meðal annars vistaðir fangar, sem ekki eru látnir lausir gegn tryggingu og bíða dóms í sýslunni. Bréf þetta var sent eftir rannsókn, sem fram fór á vegum mannréttindadeildar dómismálaráðuneytisins á ætlaðri óhóflegri valdbeitingu gagnvart föngum og skorti á heilbrigðisþjónustu við þá í þessum fangelsum. Ekkert liggur fyrir í málinu um það, að ástand mála í fangelsunum hafi batnað. Samkvæmt bréfi Thomas M. H. Hoidal, lögmanns varnaraðila í Arizona, til verjanda varnaraðila kemur fram, að varnaraðilar yrðu vistuð í Maricopa

County Jails þann tíma, er þau biðu þess, að mál þeirra yrði tekið fyrir hjá dómstólum, ef þeim tekst ekki að leggja fram tryggingu. Fram kemur í handtökuskipun dómara í dómstólnum Superior Court of Arizona frá 14. janúar sl., að trygging sú, sem hvorum varnaraðila um sig er gert að setja, til að unnt sé að láta þau laus úr haldi, uns réttarhöld yfir þeim hefjast, er ákveðin \$ 80.000. Af hálfu varnaraðila er fram komið, að þau eru næsta eignalaus og munu ekki hafa möguleika til að greiða slíka tryggingu. Engin gögn liggja fyrir, sem sýna hið gagnstæða.

Samkvæmt 68. gr. stjórnarskrár Lýðveldisins Íslands nr. 33/1944 og ákvæði í 3. gr. Evrópuráðssamnings um verndun mannréttinda og mannfrelsis, sem fullgiltur var fyrir Íslands hönd árið 1953 og öðlaðist lagagildi hér á landi með lögum nr. 62/1994 um mannréttindasáttmála Evrópu, skal enginn maður sæta pyndingum eða ómannúðlegri eða vanvirðandi meðferð eða refsingu. Af framangreindu bréfi bandaríska dómismálaráðuneytisins er ljóst, að meðferð fanga í fangelsum Maricopa-sýslu (Maricopa County Jails) brýtur í bága við þau ákvæði 68. gr. stjórnarskrárinnar og 3. gr. Evrópuráðssamnings um verndun mannréttinda og mannfrelsis, að enginn skuli sæta ómannúðlegri meðferð. Ekki er ástæða til að vefengja, að varnaraðilar muni vera ófær um að leggja fram framangreinda tryggingu. Þau hafa rennt stóðum undir það, að þau muni verða vistuð í Maricopa County Jails, uns mál þeirra, sem framsal í máli þessu snýst um, verður tekið fyrir af dómstólum. Þykja vera fram komin nægileg gögn í málinu, sem ekki hafa verið hrakin af ákærvaldinu, að hætt sé við, að þar muni bíða þeirra ómannúðleg meðferð. Þegar þetta er virt, þykja ekki vera lagaskilyrði til að framselja varnaraðila, Connie Jean Hanes og Donald Hanes, til Bandaríkja Norður-Ameríku.

Með vísan til 2. mgr. 16. gr. laga nr. 13/1984 skal allur sakarkostnaður, þar með talin málsvarnarlaun skipaðs verjanda þeirra, Ragnars Tómasar Árnasonar héraðsdómslögmanns, 50.000 krónur, greiddur úr ríkissjóði.

#### Ú r s k u r ð a r o r ð :

Ekki er fullnægt lagaskilyrðum til að framselja til Bandaríkja Norður-Ameríku Connie Jean Hanes, fæddá í Missouri, Bandaríkjunum, 16. nóvember 1945, og Donald Hanes, fæddan í Melrose Park, Illinois, Bandaríkjunum, 22. maí 1950, nú búsett að Borgarholtsbraut 72, Kópavogi.

Sakarkostnaður, þar með talin málsvarnarlaun skipaðs verjanda varnaraðila, Ragnars Tómasar Árnasonar héraðsdómslögmanns, 50.000 krónur, greiðist úr ríkissjóði.